

אנטיגונה / סופוקלס - תקציר התוכן של הטרגדיה

פרולוג (פתיחת המחזה)

מערכה זו כולה היא אקספוזיציה.

המחזה מתחיל בבוקר שלאחר המלחמה בה נהרגו שני אחיה של אנטיגונה. אנטיגונה נפגשת בסתר עם אחותה איסמנה, על מנת לשתף אותה בידיעה שהגיעה לאוזניה, כי האחים שלהם נהרגו בקרב, זה מול זה. אטאוקלס, שהגן על העיר יזכה בקבורת פאר, ואילו גופת פוליניקס, על פי צו המלך קראון, לא תקבר ותשאר מאכל לחיות ועופות, משום שהוא תקף את העיר. אנטיגונה משתפת את איסמנה בהחלטתה להפר את צו המלך. איסמנה מתנגדת למעשה של אנטיגונה, ולא מוכנה לשתף אתה פעולה. בוויכוח המתפתח ביניהן, מציגה אנטיגונה את עמדתה כי רגש הנאמנות למשפחה, רגש לכבוד המת, ונאמנות לצו האלים המחייבים קבורת המת הם אלו המנחים אותה. איסמנה מציעה לה לנהוג בתבונה לפני שהיא מפרה את חוק המלך. היא טוענת כי הן רק נשים, צעירות, ששייכות למשפחה שכבר סבלה מספיק.

מערכה ראשונה

המלך קראון מופיע לפני המקהלה, זוהי בעצם הופעתו הראשונה כמלך. הוא מסביר את סיבות עלייתו למלוכה ומדגיש כי הוא נקרא להנהיג את העיר ולטובתה, בשעה קשה לאחר מלחמה, הקשורה בבגידה, שהעמידה את העיר בפני סכנה. מסביר את תפקידו כמלך, ורק אז מכריז על הצו שאוסר על קבורת פוליניקס, ומזהיר כי מי שיפר את הצו – יומת. הצו מתקבל בהבנה על ידי המקהלה. בסוף הנאום מופיע השומר ומודיע כי גופת פוליניקס נקברה. קראון מאוד כועס על השומר ומאשים אותו במעשה, אחר כך משחרר אותו שיחזור וימשיך לשמור על הגופה.

מערכה שנייה

במערכה זו מוצג הקונפליקט המרכזי המניע את הטרגדיה, הקונפליקט בין אנטיגונה ובין קריאון, קונפליקט המציג את התנגשות בין חוק האלים והנאמנות למשפחה ולרגש, ובין חוק המלך הנאמן למדינה ומתבסס על השכל בלבד.

השומר חוזר לארמון, ומוביל אחריו את אנטיגונה, אותה תפסו בזמן שניסתה לקבור את גופת פוליניקס. קראון שואל את אנטיגונה אם היא מודה, אולי לא שמעה על הצו, ואם העיזה להפר את הצו. אנטיגונה מודה ולא מכחישה, מודיעה ששמעה על הצו, וכן, היא העיזה להפר את הצו, משום שזה לא צו של אלים.

כאשר מביאים את איסמנה, אנטיגונה לא מוכנה שיאשימו גם את איסמנה ואומרת שהיא לא היתה שותפה לקבורה. קראון מצווה על השומרים לאסור את שתי האחיות.

מערכה שלישית

ההסתבכות בשיאה, הקונפליקט חודר למערכת המשפחתית.

הימון בנו של קראון מנסה לשכנע אותו לא לקיים את עונש המוות לאנטיגונה בגלל שהפרה את הצו. הימון בתחילת דבריו מחניף לאביו ומבטא דברי כבוד כלפיו, הוא מביא בפניו את דעת העם שאינו מעז להביע את דעתו ולצאת נגדו.

קראון טוען כנגדו, שאין באפשרותו לחזור בו מהצו, כי הדבר יציג אותו כפחדן בפני כל העיר, בעיקר כאשר מדובר באשה וקרובת משפחה.

הימון מנסה דרך נוספת וממשיל לאביו שני משלים: הראשון – באשר לעץ ליד הנחל שמתכופף עד שתעבור הסערה, ולכן מחזיק מעמד ולא נתלש. השני – המפרש, אשר בשעת הסערה מרפים אותו וכך

הספינה לא מתהפכת. הימון לא מצליח לשכנע את אביו לנהוג כמו העץ וכמו המפרש, ולאפשר לסערה לחלוף. הדיאלוג ביניהם הופך לוויכוח מר והימון יוצא בכעס. קראון מחליט שלא יהיה עונש שווה לשתי האחיות, את אסמנה ישחרר מהעונש, ואת אנטיגונה יוציא מחוץ לעיר, שתמות שם.

תמונה רביעית

מערכה זו מציגה את הצד הרגשי והנשי של אנטיגונה. אנטיגונה מקוננת על עצמה, נפרדת מהחיים ומשוחחת עם המקלה.

אנטיגונה מובלת על ידי כוח משמר אל מחוץ לעיר, היא מספרת על המחשבות שלה, היא מצטערת על כך שתמות צעירה, ולא תתחתן, לא תהיה אם, לא תראה את ילדיה. אנטיגונה מבכה את גורלה, אך היא לא מתחרטת על המעשה, לא מבקשת חנינה, ולא סליחה. היא מנחמת את עצמה כי תפגוש את הוריה ואחיה האהובים. קראון מבקש מהשומרים שימהרו להוציאה למערה.

מערכה חמישית

ההסתבכות מגיעה לשיאה עם הגעתו של נציג הדת. במערכה זו מגיעה ההתרה לסיימה.

טרסיאס הנביא מגיע לקראון ומנסה לשכנע אותו לקבור את המת כי כל הסימנים מראים שהאלים כועסים על השארת הגופה חשופה, והדבר יביא אסון כבד. קראון לא מוכן להקשיב, ומאשים את הנביא כי קיבל שוחד ממתנגדי המלך על מנת להפחיד אותו ולהשפיע עליו בסיפורים על האלים. הנביא מסתלק,

ואז ראש המקלה אומר לקראון, שכדאי להקשיב לנביא שאף פעם לא טעה. קראון מחליט להישמע לדבר ראש המקלה ולעשות כדבריו – להוציא את אנטיגונה מן המערה, ולקבור את פוליניקס, אלא שהוא הופך את סדר הדברים. בתחילה דואג קראון לקבורת הגופה, ורק לאחר מכן שולח להוציא את אנטיגונה.

אכסודוס (אפילוג, יציאה מהמחזה)

שליח מספר על מה שקרה, קראון רץ לקבור את פוליניקס, ואז כשהגיע למערה, גילה שאנטיגונה כבר התאבדה, הימון היה שם ובכה, והתאבד גם הוא. בזמן שהשליח מספר זאת, אשתו של קראון אורידיקה, נמצאת על הבמה, והשליח מספר לה על כל הפרטים. המלכה יוצאת מהבמה, וקראון מגיע עצוב ממה שקרה, לאחר שהבין כי בגלל טעות שלו איבד את בנו ואת אנטיגונה. השליח מספר לו כי גם אשתו התאבדה עכשו בגלל מה ששמעה. קראון מבקש להכנס לארמון כאשר מבין שבגלל הגאווה שלו איבד את כל משפחתו.

האודות

אודה – שיר תהילה. המקלה מבצעת את האודה בכדי לעשות קטע מעבר בין דמויות וכו'. האודות לא מהללות את הדמויות אלא את האלים, הטבע והאדם. הקטע יוצר חיץ – הפוגה. האודה תדבר על נושאים ניטרליים שכולם מסכימים עליהם.

ליצירה זו ישנו מבנה קבוע – תמונה ואחריה אודה. בתמונה רואים את המתרחש ואילו האודה (שמבוצעת ע"י המקלה) מסכמת את המתרחש בתמונה ומשליכה אותו על דברים יותר כלליים ופילוסופיים.

יסודות הטרגדיה – על פי דורותיה קרוק

הדגמה על פי המחזה אנטיגונה

בכל טרגדיה ישנם 4 אלמנטים עיקריים שבלעדיהם אין טרגדיה ורק צירופם יוצר את הטרגדיה –

1. המעשה המביש
2. הסבל
3. הידיעה
4. אישור מחדש של הערכים – קטרזיס

1. המעשה המביש

כל טרגדיה נפתחת במעשה מביש כלשהו, והוא הגורם הישיר לסבל הדמות הטראגית במחזה. בדרך כלל נעשה על ידי הגיבור אך לא תמיד. המעשה המביש מערער ונוגד למערכת המוסרית המקובלת – בתקופה הקדומה המערכת המוסרית הייתה הדת.

• במחזה אנטיגונה:

המעשה המביש של קראון – הצו שהוציא שאוסר לקבור את פולינקס הוא למעשה פרשנות שלו לחוק האלים ונוגד את חוק האלים (חוק הדת) ומעשה זה גרר את השתלשלות הארועים של העלילה הטראגית. המעשה המביש של אנטיגונה – אנטיגונה מתיימרת וחושבת שהיא יודעת את רצון האלים וקוברת את פולינקס. האדם לא יכול לדעת את רצון האלים, ולכן המעשה שלה הוא מעשה מביש.

2. הסבל

בעקבות המעשה המביש מגיע שלב הסבל. הגיבור או האדם שביצע את המעשה המביש עובר את הסבל העז ביותר שאדם מסוגל לחוש. לכן לעתים הדמות הטראגית לא תמות בסוף אלא תחיה להתמודד עם הסבל שלה.

• במחזה אנטיגונה:

הסבל של קראון – קראון סובל לאורך כל הטרגדיה כשנאלץ לדון למוות את אחיינותיו ולריב עם בנו, למרות שהוא אינו מראה זאת. **שיא הסבל של קראון מגיע בסוף הטרגדיה בשרשרת ההתאבדויות של יקריו.** הסבל של אנטיגונה – הסבל של אנטיגונה בא לידי ביטוי בבדידותה, בעימות עם קריאון שמשפיל אותה ושיא הסבל שלה מגיע בכליאתה במערה כשהיא מספידה את עצמה – **"רעים, הביטו בי ורחמו עלי. אני יוצאת לדרך אחרונה ולא אוסיף לראות עוד את אור השמש; עכשיו המוות הוא ינהלני אל חוף נהר צונן וחרישי... בלא אהבה אובל בלא מספד ושיר. דומם. כאבן."** סבלה הרב מוביל להתאבדותה – היא משלמת בחייה למען הערכים שהיא מאמינה בהם.

**** את שני החלקים הראשונים עובר הגיבור הטראגי. שני החלקים הבאים עוברים על הצופים.**

3. הידיעה

כאמור, אין זה חשוב שהגיבור הטראגי יגיע לידיעה, אלא **הצופים**. ידיעה פירושה הבנה מדוע הגיעה הדמות אל הסבל. הכרה **בערך מוסרי עליון שחייב להתקיים בעולם האנושי**. כלומר הצופה, ולעתים גם הגיבור, יבין ויכנע לחוקי הדת והמוסר, החייבים להתקיים בחברה האנושית.

• **במחזה אנטיגונה:**

הידיעה של קראון – קראון הוא דוגמא לדמות שעוברת את הידיעה עם הצופים. מגיע לשלב זה לאחר מות הימון והידיעה מתגברת לאחר מות אשתו אאוריקה. מבין שהאשם היה רק בו בשל יהירותו וגאוותו, הוא היה מבוצר בעמדתו ולא הקשיב גם לאחרים. מכנה עצמו רוצח ומודה שחטא ההיבריס (הגאווה) הכשיל אותו והוא נענש על כך – **"ראו אותנו: אב רוצח ובן, בן שנרצח – על מזבח גאוותי... היימון, בני, נער ורך ... אני אשמתי לא אתה. דמך בראשי... (לאחר מות המלכה) הו רחמים! מתים... כולם... אם על בנים. ארוך, ארוך – אני אשם במות שניהם"**

הוא מגיע לידיעה מאוחר מידי, לאחר שאיבד הכל ושילם על כך מחיר כבד מנשוא. **הידיעה של אנטיגונה** – בערב כליאתה אנטיגונה נשברת, מודעת לסבלה ומספידה את עצמה – אך לא מגיעה להכרת חטאה. היא מתאבדת ועד הסוף המר מרגישה שהיא צודקת. **הקהל** מגיע לידיעת חטאה – חטאה בחטא ההיבריס (הגאווה) כשחשבה שהיא יודעת את רצונם.

4. **אישור מחדש של הערכים – קטרזיס**

המערכת המוסרית שנפגעה, שבה על כנה. המות שעברה על החוקים וטילטלה את המערכת המוסרית הנהוגה (באנטגונה המערכת המוסרית היא חוקי האלים). **הצופה מקבל אישור מחדש של הערכים** שעל פיהם הוא נוהג, ומגיע למסקנה שעדיף לו לחיות על פי המערכת המוסרית המקובלת (כאמור באנטיגונה מדובר בחוקי האלים). **הצופה או הקורא חש פורקן**, היטהרות והתעלות הנפש – אריסטו כינה זאת **קטרזיס**. **הקטרזיס** הוא המטרה של כל טרגדיה קלאסית ו**חייבים** להגיע אליו בסיום המחזה. הצופה יוצא בתחושה שהסבל והזוועות שהתרחשו במהלך המחזה הם בגלל אנשים שחטאו, ומבין שאם הוא בעצמו יציית לחוקים המוסריים וחוקי האלים – הוא ינצל מגורל דומה.

• **במחזה אנטיגונה:**

לאחר המעשה המביש, הסבל והידיעה הקהל חש **פורקן על כך שהושג הצדק, והערכת המוסרית שבה אל תיקונה**. יש דין ויש דיין – פולינקס נקבר כדת, קריאון נענש על חטא ההיבריס (הגאווה) שלו. ולמרות מותה של אנטיגונה ובזכות המאבק שלה – החוק הדתי (חוק האלים) שנפגע תוקן.

חטא ההיבריס (חטא הגאווה)

בטרגדיות רבות חטא ההיבריס (הגאווה) הוא הגורם לדמויות לבצע את המעשה המביש ומוביל אותן לסבל שהן חוות.

פירוש המושג "היבריס" הוא התנשאות, התגרות באלים, גאווה יתרה. במחזה "אנטיגונה" ישנן 2 דמויות החוטאות בחטא זה –

קראון המלך, אשר בטוח בצידקתו וחושב שהצו שהוציא מקובל על רצון האלים. קראון מתגרה באלים בעצם החוק שהוציא שנוגד את חוק האלים והוא חוטא בגאווה יתרה כשהוא לא מוכן להקשיב לסובבים אותו להתפשר ולחזור בו מהחוק שהוציא, ובכך הוא מתגרה באלים ומתנשא על כולם.

אנטיגונה למרות שהיא פועלת לפי חוק האלים, החטא שלה הוא בכך שהיא חושבת שהיא מבינה את האלים ושהיא שליחה שלהם, והיא אף משווה את עצמה לאלה כשהיא מובלת אל המערה ובכך היא מתגאה בעצמה ומתגרה באלים.

הגיבור הטראגי – על פי דורותיה קרוק

הדגמה על פי המחזה אנטיגונה

לגיבור הטראגי מספר תכונות בולטות:

1. מצד אחד, הוא מייצג את האנושות כולה. התכונות שלו הן תכונות אנושיות, השאיפות שלו והמטרות שלו מייצגות אנשים רבים. אבל מצד שני, הוא שונה מהאנושות הרגילה, בכך שהוא דבק במטרתו בצורה קיצונית ביותר, הוא מגלה אומץ לב, עקשנות וגאווה יותר מכל אדם רגיל.
2. לגיבור הטראגי יש יכולת סבל עצומה.
3. הגיבור הטראגי שונה משאר האנושות, בכך שהוא שייך למעמד גבוה, למעמד המלוכה או מקורב למעמד המלוכה. השתייכותו למעמד רם נותנת לקהל הרגשה טובה, שכן הוא מגלה שגם בקרב אנשים רמים מתעוררות בעיות, גם הם צריכים להתמודד עם קונפליקטים, וגם אצלם מתרחשות קטסטרופות.
4. הגיבור הטראגי הוא בעל עוצמת אישיות: כריזמה, אופי חזק או קסם מיוחד, בהם הוא רוכש את אהדת הצופים.
5. הגיבור הטראגי בעל תכונות קיצוניות: הוא אמיץ לב, דבק במטרתו בעקשנות וחוטא בחטא הגאווה. הוא גורם בעצמו לאסונו בחתירה להשגת הצדק והאמת, כפי שהוא רואה אותם ובגלל תכונתו חסרת הפשרות.
6. הגיבור הטראגי מודע לסבלו ולאובדנו, אך אינו מתפשר עם המציאות.

אנטיגונה כדמות טראגית

אנטיגונה, בת אדיפוס וארוסתו של בן-המלך קריאון, שייכת לבית-המלוכה. היא עומדת בפני בעייה אנושית: המלך הוציא חוק, העומד בניגוד למצפונה, ובניגוד לחוק האלים בו היא מאמינה. היא אינה מסוגלת להשלים עם הצו, האוסר לקבור את אחיה, ומחליטה לבצע את הקבורה בעצמה.

היא נחושה בדעתה לקבור את המת גם ללא עזרת אחותה. היא חדורת אמונה בצדקתה. אנטיגונה מוכנה למות, ואין לה היסוסים בעניין זה.

במשך המחזה מתברר, שאזרחי העיר חושבים כמוה, אך חוששים לגלות את דעתם. אנטיגונה מייצגת את דעתם הכמוסה, והיא שונה מהם, לא רק בכך שהיא מביעה בקול את מה שהם חוששים לומר, אלא גם בכך שהיא מבצעת את מה שהיא והם חושבים לנכון ולצודק.

אנטיגונה עקבית בעקשנותה עד סוף דרכה. בכעס רב היא מדברת עם השליט, המפחיד את אנשי המקהלה ואת השומר, ואינה מהססת לעלוב בו.

היא דוחה את בקשת אחותה לשאת איתה את העונש, לאחר שלא שיתפה עימה פעולה; עיקרון הצדק מוביל אותה ללא פשרות.

אנטיגונה סובלת ומודעת לסבלה. במערכה הרביעית היא מקוננת על עצמה, יודעת שהיא עומדת למות, ומצטערת על כך שהיא צועדת אל מותה ללא מספד ורע.

היא חוטאת בחטא הגאווה בכך שהיא: מחליטה ומבצעת מעשה נועז בניגוד לחוקי המדינה; מדברת ומתחצפת אל קריאון השליט ללא חשש; משווה את עצמה לבת-האלים, בתו של טנטלוס; מתאבדת. אבל למרות חטא ההיבריס שלה, היא מוצאת חן בעיני הקהל, המקהלה וסופוקלס, משום שהיא מייצגת את האמת ואת המצפון שלהם ולוחמת בגבורה.

אנטיגונה מביאה על עצמה את אסונה, אך מזכה את הקהל באמצעותו בקאטרזיס. הקהל מרחם עליה, אבל יודע שמאבקה צודק. הוא מעריץ את אומץ ליבה.

קריאון כדמות טרגית

קריאון מונחה על-ידי דעה אחת. הוא בטוח בצדקתו ואינו מבין את מניעה של אנטיגונה. הוא רואה במעשה הקבורה שלה פעולת מרי חסרת-הגיון. בעקשנותו הוא מגלה עיוורון נפשי. עיוורון זה הופך אותו לדמות טרגית. הוא אינו מסוגל להבין את רחשי לב העם הכמוסים, או את הרמזים בדברי המקהלה או השומר. הוא אינו מוכן אפילו להקשיב לבנו, האומר לו את הדברים בצורה ישירה ביותר.

קריאון מוביל את עצמו לקטסטרופה מבלי משים, אפילו כשטריסיאס אומר לו, שהאלים כועסים, הוא מאשים אותו ברדיפת כסף ושוחד. לבסוף הוא מוותר, רק לאחר שטריסיאס מאיים עליו באסון ההולך ומתקרב לביתו.

קריאון הוא דמות טרגית, משום שהחמיץ, משום שהיה עיוור בעקשנותו ובכעסו, משום שהבין את טעותו ואת ההיבריס שלו מאוחר מדי.

האלמנטים של סבל, מודעות לסבל ואישור מחודש של ערכים מופיעים אצלו כולם ביחד ומאוחר מדי, לאחר שנשאר בודד על הריסות ביתו.

קריאון חולל את המעשה המביש וסובל בגלל המעשה שלו עצמו, הוא מגיע לאישור של הערכים, שהוא עצמו גרם לערעורם, רק לאחר מות יקיריו.

קריאון סובל בעצמו, אך הוא גם גורם לסבל לאנטיגונה, הדמות הטרגית השנייה במחזה, וכמו כן לאיסמנה, הימון, אשתו והעם כולו. הוא אינו מודע לסבל שהוא גורם, עד שהמוות מגיע לביתו. על הריסות ביתו הוא מבכה את משפחתו ומצטער על פזיזותו העיקשת. הוא טרגי מעצם העובדה, שהבין והתפקח מאוחר מדי.

סיכום הדמות הטרגית

אנטיגונה וקריאון עומדים זה מול זה בקונפליקט עז. שניהם חסרי פשרות, עקשנים ולוחמים למען הצדק המוחלט, כפי שהוא נראה בעיני כל אחד מהם.

קריאון מפר חוק מוסרי, שעניינו הפקרת המתים על ידי החיים, אנטיגונה לוחמת למען השבת החוק המוסרי ומקיימת אותו למרות האיסור. היא מפירה את חוק המלך.

קריאון ואנטיגונה הם דמויות טרגיות. אנטיגונה היא דמות טרגית טיפוסית, הטרגיות שלה נובעת מהגורל הקבוע מראש ומאופייה העקשני. הטרגיות של קריאון נובעת מאופיו: מעקשנותו, מכעסו ומעיוורונו.

הגיבור הטרגי סובל את הסבל העז ביותר, הנגרם על-ידי המעשה המביש. אנטיגונה נושאת בו מהרגע שנודע לה צו המלך. היא סובלת למראה החרפה של אחיה, היא סובלת את כאב חוסר ההבנה עם אחותה, היא סובלת עד מותה ומביעה את סבלה בדרכה לקבר, בסכמה את חייה הקצרים שנידונו להסתיים.

הסבל של אנטיגונה נגרם על-ידי המעשה המביש של קריאון. אנטיגונה מודעת לו, מונעת על-ידי ומובילה עצמה למותה בגללו. המעשה של אנטיגונה ועקשנותה משיבים את הסדר אל כנו, ומעניקים לקהל את תחושת הקאטרזיס: בזכותה מגיע לקהל לידי אישור מחודש של ערכים.

מפלתו של קריאון, סבלו ומודעתו הם טרגיים, אך מחזקים את הטרגדיה של אנטיגונה ואת הידיעה של הקהל, שאנטיגונה אכן צדקה והשיבה את הסדר שהופר באמצעות מאבקה חסר-הפשרות.

מדובר בשתי דמויות טרגיות, שכל אחת בדרכה מובילה את עצמה לאובדנה הטרגי, אל הקטסטרופה. אבל יש הבדל בין שתי הדמויות הטרגיות: בעוד אנטיגונה נוחלת הצלחה, למרות מותה, קריאון נוחל מפלה.

שלוש האחדויות בטרגדיה – על פי אריסטו

הדגמה על פי המחזה אנטיגונה

לפי אריסטו במחזה הקלאסי שלוש אחדויות והן **חייבות** להתקיים בטרגדיה:

- 1) אחדות העלילה – העלילה שלמה, ללא סטיות וללא עלילות משנה שהרי המחזה מציג התרחשות המתהווה לעיני הצופה. במחזה אנטיגונה העלילה המרכזית היא סביב קבורת פולינקס וההתמגשות בין חוק האלים לחוק המלך.
- 2) אחדות הזמן – המחזה מתקיים בהווה, **עכשיו**, והזמן הוא 24 שעות לכל היותר ברצף אחיד וללא קפיצות. הרצף יוצר את המתח הדרמטי. במחזה אנטיגונה הארועים מתרחשים ככל הנראה על פני 24 שעות.
- 3) אחדות המקום - ההתרחשויות הן במקום אחד, בארמון המלוכה. אירועים המתרחשים מחוץ לארמון מועברים על ידי שליחים שונים (במחזה אנטיגונה על ידי הזקיף והשליח).

הסיבה העיקרית לשמירה על שלוש האחדויות – **מימיזיס (חיקוי המציאות)**.

המחזה אמור **לחקות ככל האפשר את המציאות** ושמירה על האחדויות עוזרת לכך. שלוש האחדויות יוצרות תחושה של קרבה למציאות.

המטרה העיקרית של הטרגדיה היא חינוכית, להעביר מסרים חברתיים ודתיים – וכדי שהצופה יקלוט ערכים אלה יש נסיון במחזה לחקות את המציאות כמה שיותר בכדי שהצופה יזדהה עם הדמויות.

• הדיאלוג

הדיאלוג הוא מהות המחזה, הוא מעניק למחזה את אופיו, את המתח ואת הדינמיקה שלו. בחינת רצף הדיאלוגים בטרגדיה "אנטיגונה" חושפת את אופי הדמויות השונות. אנו לומדים על הדמויות מתוך דבריהן על עצמן, ומתוך הדברים שאומרות עליהן הדמויות השותפות לדיאלוג. בדרמה בד"כ מתקיים בדיאלוג עימות באמצעות ויכוח, כך מגלה הדיאלוג עמדות מנוגדות ומחדד את המתח. ב"אנטיגונה" הדיאלוגים רצופים ואין פערי זמן ביניהם. זהו רצף העוזר לגיבוש הזמן והעלילה.

דמויות המשנה במחזה אנטיגונה

מלבד לקידום, העשרת העלילה ותפקידים נוספים, **תפקידן העיקרי של דמויות המשנה במחזה הוא לאפיין את הדמויות הראשיות במחזה**. כלומר, דרך דמויות המשנה אנו לומדים רבות על הדמויות הראשיות ואופיים.

הימון בנו של קראון

הימון הוא דמות משנית המבליטה את הדמות הראשית ומקדמת את העלילה. הימון מחזק את דמותה של אנטיגונה, בכך שגם הוא איש של אהבה ולא איש של איבה כאביו. הוא מוכן להתנגד לאביו, כי הוא אוהב את ארוסתו אנטיגונה. הוא גם מקבל את העובדה שחוק האלים חזק יותר מחוק המדינה, אפילו שהמדינה זה אביו. הימון לא נחשב כדמות טרגית, אף שסופו טרגי במובן של "סוף רע". כאשר מדובר בדמות טרגית, עליה לכלול בתוכה מאפיינים מסוימים (הימון למשל לא מבצע מעשה מביש). לכן, יש להבחין היטב בין דמות טרגית לדמות שסופה היה מר. הימון מחזק את דמותו הטרגית של אביו. הוא מבליט את אופיו הקשוח הבלתי מתפשר, את עריצותו המעוררת אותו. הימון אומר לקראון את משל "העץ והספינה" כדי

שיבין כי עליו להיסחף עם הזרם, ולא ללכת נגד אהדת העם, במיוחד כאשר העם צודק. הצופה/הקורא יודע כי העם צודק, אך קראון אינו רואה זאת.

דמותו של הימון מחזקת את דמותה של אנטיגונה. הוא הצד הגברי של דמותה, בכך שאינו מקבל את דברי אביו המלך ואת החלטותיו, כעובדה שאין לערער עליה. אילו היה הימון נשאר בחיים ומולך אחרי קראון, ייתכן שהיה מגלה גמישות רבה יותר(אף שעניין זה לא עמד במבחן המציאות, כי הימון מת. גם קראון נחשב כמלך לעמו עד שקרה מה שקרה).

הימון מבליט את קריאון

בתמונה 3 ישנו וויכוח בין הימון לקריאון בשאלת החלטתו של קריאון על גזר דין מוות שהטיל על אנטיגונה בגלל הפרת צו המלך. דעותיהם:

קריאון – תפיסה שמרנית

- נאמנות בן לאביו.
- צו המלך קדוש – משמעת היא ערך עליון.
- חובה לשמור על החוק והסדר.
- אסור לוותר לבני משפחה.
- שליטה ביצרים וברגשות.
- עליונות הגבר על האישה.

הימון – תפיסה ליברלית

- שליט צריך להקשיב לעמו.
- אנטיגונה פעלה למען ערך נעלה יותר מערך השלטון.
- אדם צריך להבין ולהכיר בטעויותיו. כולם טועים ומותר לטעות.
- אהבת בן לאביו.
- צעיר, אך רואה את המציאות.

גם כאן, מטרת הדגשת ההבדלים בהשקפת עולמם של שתי דמויות אלו (אב ובן) באה להדגיש את הדמות הראשית, קריאון, ואת עמדתו האיתנה בצו המלך וחוסר פשרנותו, עקשנותו של קריאון לא לערב משפחה בחוק וסדר – צו המלך ניתן וצו המלך יקויים, הוא חל על כולם בלי פשרות.

איסמנה

דמות משנית, המבליטה את אנטיגונה כדמות עקשנית העומדת על עקרונותיה. איסמנה דומה להימון, בכך שהיא יודעת את מגבלותיה. היא דמות "היודעת את עצמה". היא יודעת שכאישה אין ביכולתה לעמוד מול

המלך. לכן אינה מוכנה להיות שותפתה של אנטיגונה המתמרדת כנגד קראון. היא מעשית, גמישה ומתאימה עצמה למציאות, ויודעת, כי כדי להישאר בחיים עליה לעשות כדברי המלך. בכך היא מבליטה את סערת הרגשות הקיצונית המשפיעה על אנטיגונה וגורמת לה לחשוב לרעתה. גם כאשר חוזרת בה, ואומרת כי הייתה שותפתה של אנטיגונה, הסיבה לכך היא לא כי היא תומכת בעמדתה, אלא כי היא יודעת שאינה יכולה לחיות בלי אחותה הדומיננטית ממנה, אנטיגונה, וכי היא מעדיפה למות יחד איתה.

איסמנה מבליטה את אנטיגונה

בפרולוג מוצגות שתי דמויות, אחיות – אנטיגונה ואיסמנה. שתי הדמויות נמצאות במעמד שווה, אך בכל זאת ישנה אנלוגיה ניגודית (מבליטה קשר של ניגוד) ביניהן בשאלת קבורת פוליניקס:

איסמנה

- פחדנית וריאליסטית – יודעת שזה יגמר לא טוב.
- הגיונית.
- מייצגת את "שביל הזהב".

אנטיגונה

- נאמנה למשפחתה.
- מביעה אמירה מאוד אידיאליסטית ורגשית.
- מציגה פתרון קיצוני.

מטרתה של האנלוגיה הניגודית כאן היא להדגיש את ההבדלים שבין הדמויות, להראות שחור-לבן, וכך לתת לכל צד משמעות נוספת ולהדגיש את חוזקה של אנטיגונה ועמידתה האיתנה בדעתה.

יש לציין שבסופו של דבר, בתמונה השנייה, מגיעה איסמנה לארמון המלך לאחר שעוצרים את אנטיגונה ומבקשת למות איתה. ניתן לפרש את מעשיה במספר צורות – אולי היה לה נוח לעשות זאת (זה פעל למען האינטרסים שלה) או שאולי פשוט ניסתה להשפיע את המלך. אנטיגונה מסרבת שאיסמנה תמות איתה, אך היא מתעקשת.

טרסיאס העיוור-הרואה

טרסיאס משקף את מוטיב העיוורון והראייה. הוא אמנם עיוור, אך יודע את כל מה שקרה, מה שקורה ומה שיקרה. זאת, בשונה מדמויות אחרות, העיוורון למצבן ולמעשיהן, שאינן מבינות כי הן גורמות לעצמן רק. הוא יודע מה צפוי, ולכן מציע עצות לקראון שאמנם רואה, אך עיוור למתרחש סביבו. טרסיאס הוא הגורם לתפנית אצל קראון. אמנם קראון אינו מודה על כך בפניו, ואומר כי לא ישנה את דרכו, אך אחרי השיחה איתו הוא מוכן לתפנית. על דברי טרסיאס אין חולקים. הוא שליחם של האלים ואפילו קראון, שלקה בהיבריס, התבטא גם בוויכוח עם טרסיאס (כאשר חושד שהוא אומר מה שאומר רק בעבור בצע כסף) בסופו של דבר מאשר, כי טרסיאס יודע מה הוא סח וכי יש להקשיב לו. דבר שבסוף המחזה מתברר כנכון.

טרסיאס הוא דמות המופיעה פעמים רבות במחזות היווניים. הוא שליחם של האלים, והוא העוזר לגלות פרטים שטרם נודע מהעבר, או את הצפוי בעתיד, ובכך גורם לשינוי החלטות של הדמויות.

המקהלה ותפקידיה במחזה אנטיגונה

משמשת דמות בפני עצמה במחזה. מייצגת את דעת העם ואת חכמת זקני תבי.

יש לה מספר תפקידים:

- (1) מביאה ומסבירה דברי רקע- המקהלה מספקת מידע על פרטי המלחמה בתבי, על המלחמה בין שני האחים.
- (2) היא מציגה דמויות שעולות על הבמה. – עוזרת לקהל להבין את המתרחש במחזה.
- (3) תפקיד חיבוכי- לעתים מטיפה מוסר על תכונות האדם, היא מיעצת לדמויות ומדברת איתן, ונראה שהיא שומרת על אובייקטיביות. היא אומרת שהתבונה צריכה להדריך את האדם, ושלא לנהוג בקיצוניות וביהירות., היא מציגה מוסר השכל ואת המסר הסופי במחזה – על האדם לנהוג בתבונה ולשמור על חוקי האלים.
- (4) עוזרת לשמור על אחדות המקום – לעתים מגיע ראש המקהלה ומדבר עם המלך, וזה מספר לו על המתרחש במקום אחר. היא מקשרת בין מערכות, מאפשרת הרפיית מתח, פרידה בין התמונות. לסיכום: המקהלה מציגה רקע חברתי, מפשרת בין הצדדים, מסבירה אירועים ומסיקה מסקנות.

הקונפליקט המרכזי במחזה אנטיגונה

(קונפליקט = חוסר הסכמה / מאבק / עימות בין עקרונות או ערכים שונים)

הקונפליקט הוא אחד ממאפייני הדרמה והוא יוצר את המתח הדרמטי.

הקונפליקט המרכזי במחזה אנטיגונה הוא **חוק האלים** מול **חוק המלך**.

חוק האלים קובע כי יש לקבור את המתים ללא הבחנה לגבי סיבת המוות שלהם. **חוק המלך**, אותו הוציא פולינקס עם הכנסו לתפקיד המלך, קובע כי אין לקבור את פולינקס מכיוון שבגד במדינה שלו. הקונפליקט שנוצר כאן הוא למעשה קונפליקט בין דת למדינה.

במהלך הטרגדיה פולינקס, שהוציא את חוק המלך, מייצג את **חוק המלך**, ומולו עומדת אנטיגונה המייצגת את חוק האלים ודורשת לקבור את אחיה כפי שמחייב **חוק האלים**.